

BUGYA ISTVÁN

Bolond, ki felejt, múlásra bízva a múlt viharát

Március 15-én elhunyt Dinnyés József zeneszerző,
énekes-költő

Piros, fehér, zöld

piros, fehér, zöld.

Lobogós táncléptek. Mondva csinált, furcsa egy tánc.

Országok, zászlók, színek díszlete áll, furcsa egy tánc.

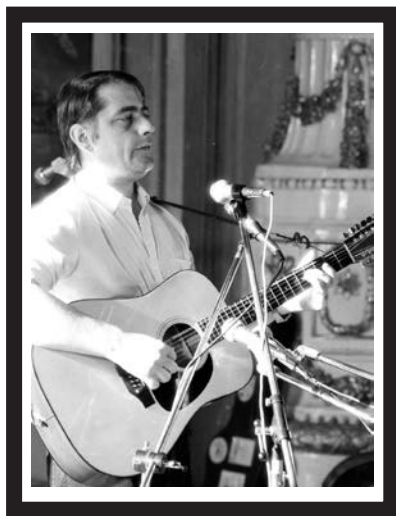
Mit jelent nékem, mit jelent, kérded,

mi volnánk itt a folytatás? A folytatás?

A félelmet oldó, áldó emlékezés, kevés;

szerelmet, zenét, nevetést fújjon a szél felénk!

(Dinnyés József: *Jelképek*)

A hetvenes-nyolcvanas években gyermekvárosi nevelő voltam Berkeszen és Tiszadobon. Az volt a munkám, hogy felügyeljem az állami gondozásba utalt gyerekek (fiatalok) praktikus napjait, a „szoktatás” rendjeit, valamint, hogy alig elégséges képességeimmel hozzáidomítsam őket a gyermekvédelem omlatag falain túl burjánzó „Élethez”. Próbáltam, hogyisne, fizetett társukként egyengetni a szellemi, lelki töréseket, de hát feneketlen szakadékba tömködtem homokot; próbáltam én vakhittel és csalva is, de áttörhetetlen feszült köztünk a véletlenek megbélyegezettsége, a kitaszítottság tudata, a sérelem mint valami érthetetlen végzéssel rájuk mért kárhozat, s hozzá szinte édestestvérként, a már-már kéjesen konok önsorsrontás – ha ezek spirálba fogják választott-

jukat, aligha van kiút! Többet nemigen tehettem a szolgálati sablonok közt ösztönösen bukdácsolva, minthogy kedvet fakasztó napi kis célokat, becsületszabályú, büszkeséggerjesztő küzdőjátékokat eszeltem ki, s mint lélekléptető lajtorját, emberi példákat támasztottam homlokuknak, hátha rálátnának saját erővel megküzdhetők jövőjükre. Ezért jött, járt körünkbe Ratkó Jóska (kéretlenül is), aki költői, emberi életét ugyanebből a sorsból, gyermekkori nyomorúsága setét kútjából nevelte fényre, s a rendtelen, ürességet kongató szíveknek nem verseit szavalta, nem is a tanáros, pszichoanalízises bölcsesség

téziseit, csupán sakkozott, pingpongozott, horgászott, focizott, úszott, erdőt sétált velük, s hallgatva tűz mellett mélységes csöndjüket, saját indulatait is szelídítgetve, egy-egy régből fölszakadt énekét dünyögte furulyájába: árvából van jó katona – s ők vele dünyögtek azt a keserves kimondhatatlant –, mert nincs neki pártfogója... Két végpontja felől az emberhossznyi időnek szóval is, szó nélkül is halálpontosan értették egymást. Hát így, ezért üzentem Dinnyés Jóskaért: jönne, osztaná meg velük a maga ébredését, versdalokká érlelt értelem és szépség világosságát. És eljött Dinnyés valahányszor, vonattal, stoppal, gyalog, pénztelen, fizetetlen, és arcukba, kétkedő szemük ablakába énekelte a jó-hírt (R. J.), a tisztaforrás-dalait: vigaszt, reményt, ébredést, gyógyírül az önbecsülést! „Boldogságot mindenkinek / igazságot mindenkinek / becsületet mindenkinek / szép beszédet mindenkinek / ítéletet mindenkinek – tiszta forrás szép szó / ez legyen a jelszó / és legyél a barátom” – hát így, ezért jött-járt a „lelenciek” közé (is) tíz-, húsz-, harminc éveken át harsogó, örömsodrassal, értelemrobbantó szellemrendítéssel az a vers-zene anyagtalan rezgését feléneklő lélek-daltulajdonos személyesség, Dinnyés Jóska. Annak az általa megnevezett hármasságnak – történelmi nemzettudat, nemzeti irodalom s a belőlük fogant zene – feléneklő szolgálata volt az ő személyes eucharisziája: áldozás, kérlelő és hálaadó ima, ez volt az ő oltári szentsége, létének föld és égbéli tengelye, a felismert majd hűséggel vállalt elhívottság: a szolgáló világosság. „Énekeljen velem, akinek tetszik, mert a magányos lélek nem lehet sem szabad, sem boldog, mert a magány olyan, mint egy árva harmatcsepp egy levélen!” Kiáltó szóval is rászólt a kezdetben kelletlenül hümmögő, alig zümmögő lelkekre: hangosabban! „nézz a szemembe és nyújtsd ki a kezdet, hát tudd meg végre: nem vagy egyedül!” Ügyes fogás volt, oldása a tartózkodásnak a közönség-megénekeltetés? Láttam és átéltem sokszorosan azt a hívó, felszólító bátorítást, láttam induló toporgását konok hittelenségnek, már-már fölenyhülését bénító tagadásnak, kihűlt, késpenge-rideg arcokon mosoly vibrálását, hallottam fölsóhajtását elakadt fuldokló lélegzeteknek, lekövesedett, sunnyasztó siketségből fölmutáló hangok felcsudálkozását, és hallottam föl-fölcsuklását visszanyelt sírásnak... átéltem, megismertem keserédes ízeit magam is a – le merem írni – csodának. Analizálni azt a lélekrendítő „mutatványt”, mi történt, miért és hogyan történt, minek? Nagy tudás kellene ahhoz, annak a derengésnek akkumulálása, amelyik bár őshonos bennünk, nem evilági. Tudta-e annak az energiának rendjeit és kötelmeit Dinnyés? Bizonyosan, mert hite volt hozzá, és ő a maga hitével úgy szolgált, hogy továbbadta azt. Dinnyés Jóska gyertyája szerelmet, zenét, nevetést világított belénk. Isten áldja meg érte!

Piros, fehér, zöld,
piros, fehér, zöld.

A humuszban hősök csontja, sehol egy ház, csak búzakalász.

Mellette ellenségünk. Közös a gyász és búzakalász.

Mit jelent nékem, mit jelent, kérded,

mi volnánk itt a folytatás? A folytatás?

Katona minden újszülött gyermek, ha fiú, ha lány.

Katonát angyal szülhessen, mesére vár a világ!

(Dinnyés József: *Jelképek*)

Amikor személyesen megismertem, már nem afféle vállon veregetett polbeat énekes volt, nem is ama világ-kedveltje Bob Dylan magyar komplementere – Dinnyés Jóska volt már, autodidakta, önazonos művész –, aki így énekelt a legelkötelezettebb emberi szabadságról (Magyari Lajos versével) „...Fényt iszik az, ki fényre szomjas, / lelkét csordultig teletölti / – aki ily itallal oltja szomját, / tán nem is lehet azt megölni, / mert oly szabad, oly sérthetetlen, / mint az égbe surrogó madár, / messze néz, arra nem figyelhet, / hogy körül mily tivornya áll...” Próbálgatta a rendszer, ferdíthetné-e hasznára, megkísértette, megsimogatta, hanem amaz ifjú bárd már a nyugtalanság mérgeitől izzott, és soha a hűségtől nem menekült! (Nagy László) Nemzettudat lett a hite, anyanyelvünk, hét évszázadunk költészete lett a Bibliája, s a gitárral zengetett ének lett mindennapi imája; agya, szíve, torka maga lett szerszámmá; és jó hír lett a neve, énekvivés a kenyere... Szájról szájra, kézről kézre adták, hívták, vitték államilag megtúrt jobb lelkei az intézményességnek, lázas kis vércörei a besúgási megfigyeléssel szolidított lelkesült-ségnek: művházak, építőtáborok, tékatáborok, olvasótáborok, mindennemű klubok, ünnepi megemlékezések, megnyitók, avatók, kultúrtaálkozók üzenték egymásnak; és keringett, hevített, hűsített a Dinnyés-dal, és bujtogatott igazlátó tisztaságra, hűségre és szelidségre, oldott, bontott és kötött laktanyában, börtönben, faluházban, színházban, kocsmában és bármerre a szabad ég alatt röplapként, ahol valami kis tábortüze pislákol, résnyi ablaka nyílt a szabad lélek-zésnek. Megdöbbenénk, ha összeadnánk, hányan ismerték, ismertük meg tőle, csakis általa, az ő zenéjével, éneke kódjaival a tetszalából kibontott, életre keltett kortárs magyar költészetünk szép-beszédeit. Tették ezt mások is, valahány Tinódi Lantosunk, kobzosunk, igricünk szolgált és szolgál, tisztelet és köszönet érte, mégis, Dinnyés valahogy ennél többet is tett.

Kicsoda volna hát ez az ember? Énekeltető énekes, zenész-költő, népnevelő-színész, népművelő művész? Aki begyalogolva amerre magyarok élnek, a teljes történelmi hazát, biztató kézfogásokat kézbesített, titkos üzeneteket, jó-híreket vitt-hozott; és szamizdat iratokat csempészett a fegyveres határokon át, könyveket, folyóiratokat ajánlott, küldött, szinte mint postás... Mindez messze több, mint az Dinnyés daltulajdonosi mivoltából következne! Ez a leghitelesebb emberi művészet: a cselekedetté transzformált hit félelem-nélkülisége, mindennapi kenyere pedig a bátorság!

Dinnyés tilalmas, aláaknázott utakon járt. Talpalatnyi hely sincs talán a tilalmak térképén, hol lába nyomát ne lelnék! Összekötni az amputált, lezsibbadt országrészek vércöreit, reményt vinni a megfélemlített magányba törteknek, tudatni a börtönnel, puskatussal fenyegetettekkel, hogy erős várunk az Úristen... és itt a belső hazában is fáradatlanul jött-ment, mindenfelé buzogtatva a tiszta forrást: fölfedezte az elfelejtett költőket, és újjá énekelte a berozsdált verseket; köztulajdonná dalolta a kitagadottakat és elhallgatottakat; s a koravénülésből fölrázta a tehetséges fiatalokat. Az is csodálni való, ahogyan féltette, ezért hát gyűjtötte, gondozta, szerbe-számba rendezte a kortárs költők műveit mint eleven könyvtár, szinte mint intézmény. Az is művészet, a zene költészete, ahogyan kibontva dallamát, a verset versebbé tette, hogy fölszárnyaltassa őket. Hol van, aki szolgálni helyére áll, mondom ezt leendő napjainkra nézve keserűen?!

Életének szakaszait, emelkedésének lépcsőit taglalni (elismerések, címek, kitüntetések) jó, rossz dolgait mérlegelni nem dolgom, mégse tehetem, hogy öntörvényű útjának előre-

látható végzetességéről ne szóljak. Nem vezette önvédelmi reflex, irhaféltő alázkodás, fon-
tolgatás, haszonra leső kétlakiság, díjak hétpróbája, hanem vezette a múlt kútjaiba tekintő
értelem és nyelv mágiája; könyvtár nevelte, tudásszomj, zene, irodalom, baráti körei; nem
járt előtte kegy, se kegyelem, hogy dédelgesse, hanem megélte élő és halott nagyságok szel-
lemi érintését, eleven költők kézfogását; és szíven ölelték a tudók, az erős hitűek, bátyjai
a Hetek, és közrefogták édestestvérei, a Kilencek és méltó társai, ország szerint a többiek.
Nem toporgott hát az útjelzőknél, nem ténfergett a kereszteződéseknél, nem csuszamlott
az emelkedőknél (hiába sározták ostobák!), egy szép napon fenn ült már ő is a madáron
(Ratkó) és ahogyan megadta árát a griffnek, repülni kezdett a fénylelkűek bátorságával
keringve fölfelé ez alsó világból aggodalmak nélkül pillantva a suhanásvégi zuhanásra.
Hetvenharmadik évének Március 15-én halt meg. Beszédese jelkép. Megszolgált, mert
a maga élete árán mesénket is megcselekedte. Isten áldja meg érte!

Piros, fehér, zöld,

piros, fehér, zöld.

Kabaré-tréfa, olcsó moralitás: merre, hová?

Cinikus sláger adja a ritmusát, merre, hová?

Mit jelent nékem, mit jelent, kérded,

mi volnánk itt a folytatás? A folytatás?

A jelképes tény jelképes harcokat oszt ki ránk,

jelképes vidám bohócok hódolnak: halál a király!

(Dinnyés József: *Jelképek*)

Hittük volna pár éve még, hogy egyre furcsább ízlések és egyedek kívánnak uralkodni
rajtunk? Véltük volna, nem hogy holnap, már naponként robbantják ránk a szellem
napvilágát (Utassy)? Nem is olyan régen azt írta Ratkó József, akit Dinnyés a legtöbbször
becsült az élők között: „Az a jövő rettegjen, ami ránk vár. / Butábbak vagyunk halotta-
inknál... / milyen vihar jöhet még, milyen omlás? / Eszme-rengés? Lélekcuszamlás?” Bi-
zony, itt vannak és jönnek, jődögélnek a ködökből (R. J.) elapadhatatlanul mint új meg-
szállók, a hazugok, a vámszedők, az ügyeskedők; és tobzódnak és nyüzsögnek, ámítanak
és fenyegetnek. Ihletőik polit-performanszisták, kultúr-repperek, csalások, hamisságok
mágusai; és ami szomorúbb, sajnos bizony, selmáskodnak már az igazak is (Ady)! Vissza-
fordított evolúció ez, teremtsrombolás! Kivé lesz, mivé lesz ez a föld, melyen annyiszor?

Ének volt itt mindig az utolsó szalmaszál, énekkel sirattak, fohászokdaktak, ünnepe-
tek, lakodalmak, kocsmák vigalma is ének volt, ének nevelte a gyermeket, ének kísérte
a megboldogultat, énekkel meneteltek halálba is a magyar bakák... Az ének-bevéste
emlékezet maradandóbb a prózainál – lám milyen primitívdallam-bevéste tudás az
egyszeregy is. Mindazon túl az ének nemes örökítő anyag; hogy beleivódjon kitö-
rölhetetlenül az értelem és lélek-szülte emberségbe, hallani kell érteni, / okos sza-
vakkal féltetni, / őrizni csöndes szerelemmel (Ratkó)! Érzékenyítés? Nosza, vigyük be
óvodánkba, iskolánkba, köztudatunkba a Dinnyés-dalokat – mert „Aranyágon ül a
sármány” (Weöres) ... Bár csak nézői lehetnénk, nem szenvedői, napjaink cinikus
és tragikus bohózatának – Halál a király! Mit tegyünk, ha már határainkon túlról is

árad a zagy? Éltessük a versbeli jó dalt, mert az, erkölcsi szintézis. És mert kötelesség, éltessük általuk az Illyési Ötágú sípot is! Legalább dünnyögjük, ha már alig akad fénytermészetű előénekölője! Alig? Micsoda spontán névsor ez itt alább: Nagy László, Weöres Sándor, Ratkó József, Kalász László, Buda Ferenc, Bella István, Utassy József, Kányádi Sándor, Tözsér Árpád, Vári Fábián László, Magyarai Lajos, Farkas Árpád, Szilágyi Domokos, Gál Sándor, Kiss Benedek, Kovács István, Kibédi Varga Áron, Kulcsár Ferenc, Szokolay Zoltán – kis derűvel: ők a Dinnyés-dalok szerzőtársai (bocsánat a nem említettektől)!

Még több derűvel: ők a biblikus erejű magyar világosság!

„És a világosság a sötétségben fénylik,
de a sötétség nem fogadja be azt.” /János ev. 1.5/

Azt is mondja János, Károli Gáspár fordításában:

„Ez pedig kárhoztatás,
hogy világosság jött ez világra, de az emberek inkább
szerették az setétséget, hogynem az világosságot,
mert az ő cselekedetek gonoszak valának...
Mert valaki gonoszul cselekedik, gyűlöli az világosságot,
és nem mégyen az világosságra,
hogy az ő cselekedetei meg ne fedtessenek.
Azki pedig igazán cselekedik, az világosságra mégyen,
hogy az ő cselekedeti nyilvánvalók legyenek,
hogy az Isten szerint valók.”

Piros, fehér, zöld,
piros-fehér-zöld.

A jelképek színe, fénye arcomba vág. Itt vagyunk hát.

Háromszor mondod, kérded: ez a hazám?

Mit jelent nékem, mit jelent kérded?

Mi volnánk itt a folytatás! A folytatás!

Színeken őrzöd elődöd dolgait, vigyázz reá!

Bolond, ki felejt, múlásra bízva a múlt viharát!

(Dinnyés József: *Jelképek*)

Március elmúlt, már szeptember van, harangot csendít bennünk az ősz, az emlékezés. Emlékszel-e? Akik ültünk valaha tűz mellett, veled – tanító-orvos-költő-festő-könyvtáros-bőrműves-katona-kőműves-színész-zenész-halász-politikus-író-ügyvéd-erdész-tudós – kicsiben egy teljes kis magyarság: dobi magyar, kállai magyar, nyíri magyar, tirpák magyar, kun magyar, kárpátalji, bihari, erdélyi, délvidéki, felvidéki, székely magyar, sváb magyar, zsidó magyar, cigány magyar, indiai magyar – mit szépítsem, némelye szinte glóriás ember (szerteszét lettünk már akik akkor még örültünk egy-

másnak) –, beszélgettünk, áldozva borral is az emlékeknek és a felejtésnek; örömmek, gyásznak, születőinknek és halottainknak; okoskodtunk, hangoskodtunk, százfelé rajzolt magyaros, magát kellett öntudatunk – és akkor te kibontottad vándorzásádkból és megpengetted gitárodát, énekelni kezdtél, hogy „egy földön, egy hazában, égve egyforma lázban” (R. J.). Az történt akkor, amit a tudós, a drága Horváth Benő beledörmögött az énekből mélyült csöndbe: jobbak lettünk... Tudom és tudatom, hogy ott, akkor boldogítóan jónak tudtuk magunkat, mert átértük az emberlét legmagasabb rendű katarziszát: egy látomásos pillanatig romlás ellen való énekedben éltünk (Szokolay Zoltán után) – Isten áldjon meg érte! És úgy igaz az, ahogyan énekelted Jóska: Bolond, ki felejt...

Isten veled, Dinnyés Jóska!